

ПОСТАТЬ

«Не добирає слів, як дипломат, а рубає, як козак шаблею...»

Іван Зубенко створив історичну драму про українського гетьманіча Григорія Орлика, французького маршала часів Людовика XV

Наталія ДРОБЯЗКО,
заступник завідувача відділом
«Палац гетьмана Кирила
Розумовського» Національного
заповідника «Гетьманська столиця»

Театральне мистецтво відкриває шанувальникам сценічної дії художні й історичні образи та певні події — через майстерність драматургів, постановників і виконавців. Постаць Григорія Орлика — українського гетьманіча, французького маршала та дипломата часів Людовика XV — привернула увагу українського драматурга Івана Зубенка у 30-х роках ХХ століття.

Іван Зубенко (1888—1940 рр.) — поет, прозаїк, драматург, громадський діяч, публіцист. Його художній доробок доволі широкий — новели, оповідання, повісті, драми, комедії. Окрему сторінку творчості письменника становлять п'єси на історичну тематику: драми «Княгиня Анна», «Ганжа Андибер», історична повість «Княгиня Романова».

У 1935 році Іван Зубенко на основі дослідження Ілька Борщак «Великий мазепинець Григор Орлик, генерал-поручник Людовика XV» написав історичну драму «Орленя». Цей твір був відзначений на драматичному конкурсі Товариства письменників і журналістів імені Івана Франка у Львові в 1936-му. Того ж року вперше його поставили на сцені артисти Театру імені Івана Тобілевича (створеного 1928 року у Станіславі, нині це Івано-Франківськ).

Історична драма заснована на подіях часів Гетьманщини XVIII століття. У ній відображені конкретні історичні постаті: гетьман Пилип Орлик та його син Гри-

горій; кримський хан Каплан-Гірей, французький король Людовик XV, французький міністр Шовелен та інші. Історична драма складалася з шести дій, які в деталях розкривали еміграційне життя гетьманіча.

У праці Тамари Касьяненко «Невідомий Іван Зубенко: штрихи до творчої біографії» авторка розкриває сюжет драми. Перша дія представляла визвольну боротьбу гетьмана в еміграції Пилипа Орлика за незалежність України від московського ярма. Головним героєм став старший син гетьмана — Григорій Орлик, який біля ліжка вмираючого батька дає слово боротися за волю України і присягається до самої смерті не зрадити українську справу.

Автор вдало вибудовує сюжетний ланцюг подій. Драматург зображує, як Григорій служить при дворі французького короля Людовика XV, зустрічається з дипломатами Туреччини, Пруссії, кримського хана. Кульмінацією розгортання подій у драмі стає момент, коли головний герой одержує від короля Людовика XV завдання ознайомити представників європейських держав із планом оголошення війни Російській імперії, але політичні інтриги московських послів, нерішучість кримського хана та інші вагомні політичні обставини гублять цю святую справу.

Закінчується драма картиною бою французької армії з німецькою. Під знаменами Франції у чині польового маршала зустрічає Григорій Орлик свою смерть. Трагедійність долі головного героя твору полягає у тому, що Григорій Орлик як людина високих моральних чеснот прагнув від-

Таким Гоигора Орлика зобразила Оксана Лятуринська.

стояти інтереси української нації на міжнародному рівні, боровся за незалежність України, але не зміг виконати батьківського заповіту.

В архіві української періодики Libraria представлено цікаві повідомлення та позитивні відгуки про постановку історичної драми «Орленя» у 1937-1938 роках трупною Українського народного театру імені Івана Тобілевича у 17 населених пунктах Західної України.

У газеті «Діло» № 17 від 26 січня 1938 року, у рубриці «З театру» написали: «...бачимо тут Орлика не як французького дипломата, а як українського патріота, що з однаковим запалом говорить члосно та палко про konieczність воювати з Москвою... Дія всієї п'єси йде дуже живо, майже кінематографічно і місцями нагадує проект фільмового сценарія. Ширша маса публіки лисо реагує на високо патріотичні промови Орлика, який у своєму обуренні не добирає слів, як дипломат, а рубає, як козак шаблею...»

Артисти, що грали цю п'єсу не

Григор Орлик у битві під Бергеном, 1759 р. Гравюра Йозефа Еразма Беллінга.

вперше, були добре підготовлені і заслуговують на повне визнання. Головні ролі грали: М. Бенцаль і О. Беттцалева, І. Рубчак, А. Теплий (Г. Орлик), А. Радванський, А. Яковлів і К. Кемпова. Окремі оплески збирали танцюристи».

Про показ історичної драми у Дрогобичі йдеться в газеті «Діло» № 73 від 3 квітня того ж 1938 року: «Театр імені Івана Тобілевича — один із кращих наших театрів. Вдячні ми йому передусім за виставу історичної драми «Орленя» Івана Зубенка... Сам вибір драми «Орленя» вдалий, бо тих кінцевих трагедій у наших історичних драмах вже маємо доволі. «Орленя» має «хепі-енд», якого так дуже бажає наша публіка. Зрештою, чи ж у нашій історії були тільки трагічні моменти? Чи були тільки самі зрадники та нездари?».

Отже, в кінці 1930-х років історична драма «Орленя» стала популярною серед шанувальників театрального мистецтва, про її покази повідомляти заздалегідь у періодичній пресі.

У 1991 році постановка історичної драми «Орленя» була здій-

снена трупною Коломийського народного театру, яка пройшла, за свідченнями періодичних видань, із великим успіхом.

Українське драматичне мистецтво дедалі активніше інтегрується в європейський культурний простір, щорічно відбуваються міжнародні театральні фестивалі, зростає інтерес до народного та вуличного театру. Можливо, сучасних театральних митців зацікавить історична постаць українського гетьманіча — і Григорій Орлик зможе постати перед сучасними глядачами, розкриваючи сторінки життя на благо «козацької нації» у нових театральних постановках.

Адже нині ми знаємо про Григорія значно більше, і його постаць особливо важлива для українського суспільства, він є взірцевим прикладом відданості Батьківщині, вірності батьківській справі, гідного служіння високим ідеалам, освіченості та високого професіоналізму. Орлик-молодший є одним із головних героїв фантастично цікавого і захопливого сюжету частини великої і славної української історії. ■

Михайло КАРАСЬОВ

Муза історії Кліо, як це і ведеться в осібі жіночої статі, має натуру вередливу. На перший погляд, вона піддатлива і доступна кожному. Вона здатна причарувати, тому на її поклик як метелики на вогонь летять літератори — і вже відомі, і початківці. І чимало з них згорають у тому полум'ї. Адаже навіть оригінальні історичні теорії, побудовані на сумнівній доказовій базі, під прискіпливим поглядом науковця розсіпаються на порох.

Книга Георгія Чорного «Хто ми є, українці?» ґрунтовно відрізняється як від творів вищезначеного сумнівного ґатунку, так і від праць багатьох академічних істориків. Цьому немало сприяла багатогранність інтересів автора. Він закінчив з відзнакою Харківський авіаційний інститут, понад пів віку працює в галузі ракетної техніки. Інженер-конструктор, кандидат технічних наук, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки — і водночас член Національної спілки краєзнавців України. Така біографія дозволила письменнику привнести в дослідження історії методологію точних наук і на цьому ґрунті висловити часом несподівані, а то й провокативні думки щодо історії нашого народу.

Науковий інструментарій Георгія Чорного складається з археологічних знахідок, лінгвістичних екскурсів і досягнень сучасної генетики. Додамо сюди величезну кількість літератури, котру опрацював автор. Достатньо поглянути на список посилань, котрий містить півтори сотні книг і публікацій, щоб подивуватися його ерудиції.

КНИЖКОВА ШАФА

Кліо — муза для обраних

Георгій Чорний розвінчує міфи у дослідженні «Хто ми є, українці?»

Своє гостре перо письменник спрямовує насамперед проти фальсифікаторів історії. А фальсифікувати минуле України є кому. Ідеологічно зашорені розмисли про «колицку трьох братніх народів», про Росію як спадкоємицю Київської Русі, про «старшого брата» — ці нав'язані російськими істориками погляди значною мірою панують у нашій науці до сьогодні.

В умовах сучасної війни, коли битва за умови людей є визначальною, подібні книги виконують не лише пізнавальну функцію. Вони є потужною зброєю проти окупанта. «Я хочу, — пише в передмові до книги Георгій Чорний, — щоб у мого народу пам'ять була якнайдовшою, щоби в українців було чітке усвідомлення своєї належності до дуже давньої самобутньої нації».

Скажімо, в розділі «Український кліматичний притулок» письменник відслідковує за генетичними даними, як саме з території нашої країни почалося розселення людей по всьому євразійському простору. Генетика разом з археологічними знахідками дозволили автору висловити свій погляд на таємницю утворення і загибелі трипільської цивілізації. «Отже, — доводить він, — генетичне дослідження мітохондріальних ДНК останків людей із печери Вертеба підтвердило версію про авто-

хтонне (місцеве) походження трипільців, про те, що їхніми предками стали вихідці з Українського кліматичного притулку, де була започаткована домінуюча гаплогрупа R1a1a сучасних українців чоловічої статі і виявлена домінуюча гаплогрупа H сучасних українців».

Письменник сягає глибин походження слов'янства. Він уточнює і територію, і час зародження етносу, не знічуючись перед авторитетами академічної науки. Щодо споконвічного проживання на берегах Дніпра українців, то проти логіки автора не поперекається: «Той факт, що домінуюча гаплогрупа R1a1a, яку, за даними генетиків, носять у собі від 44% до 50% сучасних українців, зародилася не деінде, а на території сучасної України, говорить про те, що ця гаплогрупа не була привнесена ззовні, що частина її носіїв не мігрувала, а постійно залишалася на території України...».

Автор книги переконливо розвінчує потуги, скажімо, росіян довести лише на основі спільної чоловічої хромосоми ідею про «спільну колицку трьох братніх народів».

Спіраючись на свої методи, письменник робить спроби розшифрувати, якою мовою говорили трипільці та скіфи; ким насправді були гуни з їхнім королем Аттілою; заводить суперечку на, здавалося

би, давно усталеному полі: хто такі арії та звідки вони мігрували — з Індії до Європи чи з Європи до Індії. Його дослідження вносять елемент новизни в історію походження назв «Україна», «Київ», «Русь». Письменник знімає пласти напарувань з найменування «Київ», відносячи ще далі у глиб віків існування міста.

Книга «Хто ми є, українці?» інтригує навіть заголовками своїх розділів: «Назва України давніша за назву Русь», «Де була столиця гунів?», «Коли зародилася державність України?». Звичайно, серед ідей, висловлених письменником, читач зустріне й проблемні, які провокують на суперечку. Але це вічна доля нового, котре пробивається крізь терни традицій.

Британське видавництво Kalyna Language Press, обіцяючи перекласти й надрукувати книгу для англомовних читачів, анонсувало видання таким відгукком: «Георгій Чорний — не типовий історик, котрий копається в запорощених архівних документах, щоб пролити світло на минуле. ...Він отримав нагороду за свою роботу в області військової техніки і ракетних технологій в 2018 році і був доцентом Національного авіаційного університету України з 2002-го по 2012 рік. Отже, чому він почав писати про історію України і чому його книга так важлива? Чорний сміливо критикує більшу частину української історіографії, стверджуючи, що багато українських істориків вивчали своє ремесло в Радянському Союзі і дивляться на Україну «очима Москви». ...Робота Чорного створила нову історію України і, по суті, відновила минуле країни, викривлено істориками, які або перебували під впливом Росії, або не змогли скористатися науковими дослідженнями, за які він сміливо взявся». ■